

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

A jövő lelkészei, s gyülekezetei érdekében.

Theologus ifjaink képzésétől függ egyházunknak jövője. E tételt demonstrálni sem kell. De kérdés: megtesznek-e mindent főiskoláinkat fenntartó testületeink s hatóságaink e tekintetben? Tessék erre felelni kinek-kinek saját tapasztalata szerint. Én csak azt látom, hogy a theologiai tanfolyam iránt itt-ott mostoha anyáskodás észlelhető. Van azonban reményem, hogy a hiányok pótolva lesznek s az érdeklődés theológiánk iránt legalább is lesz oly fokú, mint a jó részben az államnak szolgálatot tevő jogakadémiáink irányában.

Sokat lehetne felsorolni olyat, a mit létesítenünk kellene, a theol. tanfolyamon. — Óhajtanám például, hogy a tudományos képzést vallásos szellem lengje át; óhajtanám e kettőt, finom és ügyes modor elsajátításával tetézni*); óhajtanám a lelkész-képeségi vizsgákat oly szigorúkká tenni, a melyeknek például az egyetemeken a tanári vizsgák; óhajtanám, hogy a gyakorlati órák a homilétikai tanítás központját alkossák, a praxisra oly súly fektetessék, hogy ifjaink már a 4-ik évben egy-egy feladott tárgyról rögtönözve is beszélhessenek s a bibliában oly jártassággal birjanak, hogy bibliai szellemű imát könyv nélkül szivők teljességéből mondassanak; óhajtanám, hogy olyan lelkészeink, a kiknek külső előadásuk mintaszerű és művészi, olykor-olykor a theol. ifjak körébe hívassanak s az illető tanárnak segítségére s az ifjak képzésének előmozdítói legyenek; óhajtanám, hogy a cura parochialis ne csak könyvből legyen tanítva, de az életben is bemutatva, szegények, betegek, rabok látogatása s vallásos vigasztalása által stb. stb.

Azt hiszem, hogy ezeket mások is óhajtják, még pedig olyanok is, a kiktől a kivitel is függ s remélem, hogy ily mozgalom számára meg van már

*) A nagy Kazinczy egyik ifjú rokonának ezt a tanácsot adta: Öcsém! tanulj állni, ülni, járni. S lett a szegletes ifjúból szalonember. Fiat applicatio!

vetve az alap, a theol. önképző körök s a theol. tanárok buzgalma által.

Van azonban még egy, a mire rá kell mutatnom, s a mire bátor vagyok az intéző körök figyelmét felhívni. Ez theologusainknak az élő nyelvekben való járatlansága.

Igen elmés megjegyzése volt az V. Károly császárnak, melyben azt állitá, hogy valahány nyelvet megtanul, úgy érzi, mintha egy új lélek támadna benne. A hány nyelv: annyi ember. Evangélikus lelkészeink a miénknél nagyobb mozgékonyasága, sőt ki merem mondani életrevalósága, onnan ered, hogy ők három nyelven tudnak, sőt kénytelenek beszélni s képesek az ígét hirdetni.

Hát nekünk az egyetlen anyanyelven kívül talán nincs többre szükségünk? nincsenek-e, bár nem nagy számmal, német és szláv ajkú gyülekezeteink, a melyekbe már-már lelkészt sem lehet kapni, a mi aztán ezen egyházak elenyészésével egy jelentőségű? Nem érdekel-e bennünket a reformáció terjesztésének szent ügye a hazai nemzetiségek közt? Nekem úgy tetszik, hogy a Hunyadmegyei és más vidéki eloláhosodott, eredetileg magyar községek, megannyi szemrehányás ellenünk. Ott van Szlavonia, hova feles számmal költöznek ki hitfeleink. Mit tud ott tenni csak a magyar nyelv birtokában a „szétszórt csontok“ összegyűjtője? Nem sajátságos, sőt szégyenítő-e reánk nézve, hogy például a temesvári egyesült prot. egyházban mintegy 10 év óta üresedésben levő s 600 frt fizetéssel egybekötött reform. segédlelkészi állomásra nem találtatik vállalkozó épen azért, mert ott az istenitiszteleket németül is kell végezni? S mi lesz a sorsa egyéb, mint elpusztulás, azon német ref. egyházainknak, a melyekhen ma még vannak lelkészek, de kérdés hogy lesznek-e ezeknek magyar születésű, de németül is tudó unokáik? — Vagy ott van Bosznia, melynek okkupálása a létszámunkra, sőt nemzetiségünkre nézve a monarchiában eddig is kedvezőt-

len számarányt, még kedvezőtlenebbé tette. Már is vannak magyar és református bevándorlók, de lesznek nagy számmal minden valószínűség szerint, mit a közös pénzügyminiszterium legújabb keletű gyarmatosítási tervezete nagy mértékben elő fog mozditani. Hogy is ne vándorolna ki az adóval túlterhelt föld népe, oly tartományba, melynek dús természetű földjét apró részletekben való törlesztésre, tehát — csaknem ingyen — kapja meg a bevándorló; ezenkívül számára 10 évi adómentesség van ígérve; házához, templomához, szobájához, építési anyag ingyen ajánlatik stb. Nagyon valószínű, hogy kivált az alföld, árvíz és túlszigázott adó által sújtott tiszta magyar, szorgalmas, de az elszegényedés küszöbén álló népe a kivándorlók nagy kontingensét fogja képezni, s így rövid időn ref. feleink ismét kevesbülnek e hazában. Tétlenül nem nézhetünk, nem sóhajthatunk utánok. Meg kell tartani és menteni a távozókat és távozandókat egyházunknak és hazánknak. De ezt csak úgy lehet elgondolni, ha képezzünk oly lelkészeket, kik a szláv nyelvben vagy nyelvekben járatosak lesznek. Különben is a nagy szláv népcsoport még mindig úgy áll előttünk, mint egy fel nem fedezett világ. Be kell vinni e nagy népcsaládba is a reformatio áldását, s épen ez lenne a magyar prot. hittérítés leghálásabb mezeje, sőt ez ennek hivatása is. Látjuk mit mivel a pápaság a szlávok édesgetésével, a hierarchia szervezésével. Intés az nekünk is, az áldásthözó mű elkezdésére.

Mindezeket összefoglalva, azt látom, feletle sürgős teendők theol. ifjaink képzése körül, hogy azoknak alkalom adassék, a német és szláv nyelv oly módon való elsajátítására, hogy ezen nyelveken az erre vállalkozók képesek legyenek az Isten igéjének hirdetésére. Miért ne lehetne a theol. cursust ily nyelvek tanfolyamával, következőleg még legalább egy évvel megtoldani? Csak Debreczent véve tekintetbe, mint a melynek főiskoláját leginkább ösmerem; ott van ember a német nyelv lehető legalaposabb s gyakorlati tanítására; lehetne alkalmazni oly egyént is, ki a szláv nyelvre is rávezethetné a a tudvágyó s az egyházát hitbuzgalommal munkálni kész lelkeket. S a nagy prot. külföld is ily törekvéseinkben, a missziói mű körül kifejtendő munkálkodásunkban készséggel gyámolítana bennünket, mert Angliának az előttünk szlávofilnak tetsző politikában egyik célja a szlávok evangelizálása. — Azon temérdek sok „szerény indítvány,“ „nézetek,“ „javaslatok,“ „tervezetek“ stb. között, a melyekkel egyházi lapjaink bővölködnek, az elmondottakra is kérek egy kis figyelmet.

—s.

„Mea culpa, mea maxima culpa.“

II

Azt kérdezni a fentebbiek után, hogy vajjon mit tehetünk tehát, hogy a köznek némileg hasznára legyünk? bizony eléggé fogós kérdés. Mert Petrovich ur szokott őszinteségével felvilágosít bennünket a felől, hogy „romlott vagy romlani kezdő társadalomban a rendbehozás sine qua non-ja *aggályos lelkiismeretességgel válogatni meg minden embert*, a kire valamely fontosabb funkciót akarnak bízni.“ Továbbá, hogy „nem az a hiba, hogy a tanítók és hatóságok feladatai nincsenek még kitalálva, vagy az ügy veszedelmére helytelenül vannak megállapítva, nem itt a hiba . . . de kevés az ember, a ki helyét be tudja és be akarja lelkiismeretesen tölteni.“ Annál fogva a protestánsoknak nem kell engedni, hogy tanárokat képesithessenek.

A mi tehát iskolaügyünket a romlás szélére vitte, az nem más, minthogy a protestánsok eddig saját belátásuk szerint állítottak be középiskolai tanárokat és pedig nem válogatták meg „aggályos lelkiismeretességgel“ embereiket, pedig még sem „abban van a hiba,“ hogy a hatóságok feladatai helytelenül vannak megállapítva.“ Hol hát a hiba? El ne találjunk mosolyogni ezen a logikán s azt ne gondoljuk valahogy, hogy P. F. ur észjárásának a nyitjára rá akadtunk, ha felgondoljuk, hogy:

1-ször P. F. ur aligha nem róm. kath. pap,

2-szor, hogy ő mondja, hogy a felekezeteknek adott jog alatt csak a protestánsoknak adott jog értendő.

3-szor, hogy ugyancsak ő mondja, hogy „ha egy felekezet czégért tűz ki, s aztán nem abban a szellemben nevel. *azt a felekezetet én megvetem.*“ S végre

4-szer berekeszti azzal, „hogy a tanárképzés azzal, hogy a protestáns középiskolákban protestáns szellemben neveljék a növendékeket, semmi szoros összefüggésben nem áll. Magasabb intézetben semmiféle felekezeti színben sem kell tanítani.“

S mindezeknek koronájául kihozza azt a conclusiót, hogy a tanárképzés és képesítés tulajdonkép a budapesti, semmiféle felekezeti jeleggel nem bíró s *ép azért* róm. kath. theologiai facultással el látott, egyetemre bizandó.

Mert egy perczig se lényám jámbor olvasóm! abban a hitben, hogy Petrovich ur a tanárképesítést az *állam* joga gyanánt óhajtja megőriztetni! Akkor neki először is meg kellene vetnie a róm. kath. egyházat, mely kitűzve a „czégért“ s még öt papját sem abban a szellemben nevelte! De a tisztán tanügyi szempontok is arra kényszerítik őt, hogy — bár egyelőre burkoltan — kifejezte, hogy *az állam kezében nem hagyható meg a tanárképzés és képesítés joga.* Ezt csak a felekezetek, illetőleg a róm. kath. felekezet teheti jól. Mert hát „a tanárképzés ma sokkal nagyobb feladat, hogysen azzal

a röviden odavetett 16-os számmal (hogy t. i. legalább annyi tanárnak kell lenni a bölcsészeti facultáson) és néhány clausulával már biztosítva volna a helyes tanárképzés. „Mosolyognia kell minden szakértőnek, ha azt olvassa, hogy pl. a bölcsészetet egy tanár, a magyar nyelvet és irodalmat is egy, görög-latin irodalmat két, a világtörténelmet egy tanár fogja tanítani stb. *ma*, midőn e tanszékek itt megkésztetve a docensekkel meg-háromszorozva vagy négyszerezve sem mutatkoznak elégségeseknek.“

Hát bizony nem is elég az! Mert hát ott a hiba, hogy nem annyira a *tanszék* szokott előadásra járni, mint inkább a *tanár*. Aztán ha p. o. az egyetemi tanár ur, kinek hetenként volna valami szakból 4 órája, *egy félév alatt* tart meg, a mint a fama (Petrovich ur hivatalos és hiteles forrása) regéli négy órát, hát ha azt megháromszorozzuk vagy négyszerezük sem igen futja ott ki egy tanár rendes óraszámára sem. Megpróbálunk bizony mi mosolyogni is néha, és pedig Petrovich ur kegyes engedelmével épen a pesti egyetemi tanítás némely része felett is, melyet a Tisza mellett nevelősködő rendes tanulók is hallgatnak, kik egész tanév alatt sem látják háromszor Pestet és a kik hogy mégis jó eredményre rigorosálhasanak, kénytelenek a „*megháromszorozott tanszékek*“ mindegyikének kifizetni az évi tandíjat, de azért a „*megháromszorozott tanszékek* a közoktatási tanácsnak P. ur által is hivatolt jelentése szerint, azt sem teszik meg, hogy 3—4 év alatt csak egyszer is előadnák illető szakjoknak azt a részét, mely nélkül a többiek alapos tanulmányozása lehetetlen.

Ugy gondolom, magában P. ur is helyeslőleg bólint arra az okoskodásomra, hogy úgy ismerve a pesti tanárképzés gyarló oldalait — a mint ő, mint közoktatási tanács tagja és a tanárvizsgáló bizottság tagja bizonyosan ismeri — lehetetlen megelégedni a kolozsvári tanárképzéssel, hol nemcsak gyakorló iskola stb. nincs, hanem mikor megnyitották, a bölcsészetet („mosolyogni kell minden szakértőnek“) beállítottak egy tanárt, a magyar irodalom és nyelvtudományra egyet, a görög latin irodalomra kettőt, az egyetemes történelemre egyet stb. úgy hogy az ember valósággal csak örömmel üdvözölheti a budapesti egyetemi tanárok azon törekvését, mely a kolozsvári tanárképzés beszüntetésén működik. De meg hát Kolozsvár hagyján. Hanem Pozsonyban van még valami etwas, a mit úgy csúfolnak: hogy a „*pozsonyi királyi akadémia külön bölcsészeti tanfolyama*“, a hol nem csak hogy egy ember tanítja a bölcsészetet, egy a magyar nyelvészetet és irodalmat, hanem *egy* tanítja a görög-, latin-, német nyelvészetet és irodalmat, egy negyedik meg *végezetre* az egyetemes és magyar történelmet!!

Hallott valaha ember a magyar prot. egyház szájából ekkora badarságot, mint a minőnek kifejezője ez az *állami intézmény*? Pedig a négy szál tanár által így előképzett ifjaknak joguk van a pesti egyetemen a paedagogiai tudományok tanulásával eltöl-

tött egy év után, középtanodai tanári képzést igényelni.

Ugy gondolom, az a P. ur felfogása is, hogy ezeket így elgondolva, oda kell jutni az embernek, hogy az állam, mely mellett nincsen ellenőrző közeg s mely annyit sem teljesít, mennyit az általa ellenőrzött felekezetektől kíván, mely odáig sem emel 3 intézete közül kettőt, hogy a szakértő ember legalább nyugodtan mosolyoghatna rajta, a harmadikon meg az egyesek részéről oly abusosokat tür el, melyek az egész intézetet rossz hirbe keverik; sőt a közoktatási tanács fentebb is hivatolt felterjesztése szerint — elejtik az elibök kitűzött czélt is, hogy mondom ez az állam, nem teljesítheti jól a tanárképzés és képesítés nagy munkáját; ez tehát okvetlen egyházi vagy más társulatokra bizandó, *melyek ne magok legyenek saját maguknak az ellenőrzői*. E társulatok közt pedig mind az államban eltoglalt helyzeténél, mind szellemi és anyagi erejénél fogva legalkalmasabb a róm. kath. egyház. Annyival inkább, mert abból, hogy e felekezet venné át p. o. a budapesti egyetemen a tanárképzést, a többiekre úgy sem hárulna semmi hátrány, mert hiszen „magasabb intézetben semmiféle felekezeti színben nem kell tanítani“; azt pedig előre is megígéri P. ur, hogy inkább megveti azt a felekezetet, melynek papja, de arról jól áll, hogy bár az kitűzte a czégért, nem fog abban a szellemben tanítani.“

Jóna Gy.

TÁRCZA.

A türelmetlenség rút példája.

Ki figyelemmel kísérte azon mozgalmakat, melyek időnként a szeretet és türelem ellenlábasként itt is ott is felütöttek hydra fejöket, megjegyezhettem magának, hogy Belgium és Franciaország megett nem maradt el a szomszéd Ausztria, mely nem akart okulni még akkor sem, midőn a zarándok császárné által előidézett porosz háborúval — s mely Lavelle szerint a prot. államok előhaladásának akart gátot vetni — Franciaországnak egy rakás nyomort okozott. Verbe, romokba borított egy nagy világrészt; a legnagyobb államférfi akkori mottoja „auszurotten“ még most is hangzik fülünkbe. Ez feltevésnek maradt ugyan; sőt mert ilyen provokált az ultramontanizmus: legméltóbb elégtételül meglepte a világot egy nagy német birodalom s vele együtt a prot. császár előállása. Lehet, hogy az így beállott tényektől tekintve, egy nagy nemzet sértett büszkeségéből a revanche visszaadásának órája ime közelg; de bármily jelleggel fog birni az a leszámolás, annyit már előre is sejtünk, hogy a német elemeknek egymásra nagyobb szüksége lesz, mint a magyarnak az ő ellenségeivel szemben.

Mégis azok a jó tiroli szomszédok nevében, kik a közös államtethez ép úgy tartoznak mint mi, a Bécsben megjelenő „Europäische Revue“ közelebbi száma szerint ez évi júniusban a salzburgi érsek, a trienti és brixeni pü pökök aláírásával az innsbrucki tartománygyűlésre egy az 1876 ikizhoz hasonló nyilatkozatot adtak be, melyre akkor (1876) a „Figyelmező“ is reflektált. A nyilatkozat alapja ugyanaz, a mi 1876-ban volt. Rendkívül megvannak sértve az által, hogy az innsbrucki és merani protestáns gyülekezetek felállítására megengedtetett. Négy év előtt a hasonló szellemű feliratra fejedelmi válaszul feloszlatták a tartománygyűlést. Most e gyűlésre ismét bekopogtat három főpap: Dr. Eder, Dellabona,

Leisz, s a ház asztalára lényegében következő nyilatkozatot tesznek le: „Legmélyebb fájdalommal kell tiltakoznunk azon tények ellen, hogy néhány évvel ezelőtt Meranban és Innsbruckban, azon joggal, hogy vallásos gyakorlatokat tartassanak, két protestáns gyülekezet állított fel. — Tény, hogy e két hitközség a bécsi vallás és kultuszminiszterium engedélyével keletkezett, melylyel a cs. kormány azt célozza, hogy egy, több mint százados küzdelemben Tirol hitegységének utolsó védbástyája egyszer csak összeomoljék, s hogy Tirol már többé nem mint ezer évnél is régebben: egy tisztán katolikus, hanem oly tartomány legyen, melyben a protestantismus egyenjogúvá tétessék a katholicizmussal. — Őszintén osztjuk a keserűséget, melyet minden tartomány belinek éreznie kell oly veszteség felett, mely legszebb ékességét képezte a hazának, vagyis a „gyöngyök gyöngyét“ mint azt egyszer az uralkodóház egyik fenséges tagja eluevezte. Mélyen van sértve a nép, melyet nem a közöny puha párnáján ringattak, hogy szent hitét, melyért ősei harciztak és elvérzettek, saját honában lealacsonyítva látja.“

A további folytatásban hivatkozás történik az uralkodóház elődeinek eljárására, mely egykor mindent úgy rendelt, mint az a vallásos szükségleteknek megfelelt s hogy a császári ház a hitegység jogait mennyire védelmébe vette. Elmondják, hogy a nép csupán csak ebben találja fel minden jólétnek alapját; majd szoról szóra így folytatják: „Veszedelemes játék lenne feltenni e népről, hogy ideálját még kényelmes anyagi létért is feláldozná. Mi lett volna e tartományból, ha vére, vagyona helyett régen is *alacsony módon, hitét, császári hűségét dobta volna oda?* hogyan képezhetné ma is *támaszát a birodalomnak?* Mindaddig rendíthetetlenül fog állani: míg bátorsága lesz a harcban; míg reménytelenség által jogát béníttatni nem engedi, s az ellenfél *jogtalan követeléseinek* oda nem dobátik. Mielőtt mi a tirolai kath. nép vezetésére szolgáló pásztorbotot kezünkbe vettük: egyuttal a trón iránti hűség Cid szerepére vállalkoztunk; ennek teljes tudatával felemeljük tehát szavainkat Tirol képviselői előtt oly tény ellenében, mely *elleneszenet gyakorol népünk legszentebb érzelmeire; ünnepelesen tiltakozunk a két protestáns hitközség ellenében, s míg e szomorú tény fennáll: magunktól minden felelősséget elhárítunk.*“

Igy fajul át szenvedélylyé nem is a türelem, hanem a mérséklet ez embereknel. A szabad akarat és meggyőződés ily ellenségekre akad ma is Tirolban, hol *Maufrang-ok* s más idegenek özönlenek be a véreink ellen való bűjtogatásra; hol egy-egy császári patens — mely védelmére volna szánuva a protestánsoknak — a *szabadélvü kormány* által írott malasztnak tartatik; hol különös gond van arra, hogy a kórházak lázas betegei prot. vallásból az egyedüli üdvezítőre téríttessenek s hol a protestáns iskolákat ultramontán schulispectorok kormányozzák.

Ily fogalommal bírnak e szomszéd tartományban a jogegyenlőség és viszonyosság tekintetében; a fentírott nyilatkozatnak írja alá nevét ma egy salzburgi érsek, kinek 300 év előtti előde Luther tanának világosságára, melegségére azt felelte, hogy az a *tiszta igazság*. Nyakatekert sophistikával a nép jólétét attól tételezik fel, ha impertinens módon *lealacsonyítónak* nevezik felekezetünk megtürését. E miatt a közös uralkodóházra apellálnak, mintha nem tudnák ott, hogy a néphit fogalmait bolygatni mily veszélyes lehet az államra s hogy nem egy uralkodó vallás lidércnyomása alatt történhetnek a nép javára célzó emótiók, hanem az emberek meggyőződésében, az erkölcsiség lehetőségében van annak alapja. Hiszen jaj annak a vallásnak, mondja Eötvös, melynek a világi hatalom támaszára van szüksége s mily eredménytelenek maradtak efféle törekvések még Rómában is.

Fájlaljuk protestáns véreink nyugtalaníttatását s egy okkal több arra, hogy méginkább figyelő állást foglaljunk el nemcsak itthon, hanem a hazán kívül is. Bizunk bár a keletről származott szép erkölcsi példázatban: hogy a kó-

kuszdió a darú rázásától le nem esik s a Cabot Icaria-jához hasonló merész álmok — melyek messze időkre vetik vissza az álmódokat — ma sem hiányoznak: mégis vizasztaljuk magunkat azzal, hogy hála az égnek, a mi őrítünk fenn a lobog, melynek melegéből juttatni lehet távolabb eső rokonainknak is; s ha a közelebb álló Gusztáv-Adolf-Comenius stb. egyletek meg nem tennék ez esetben is maguk kötelességét: saját forumunk ép úgy nyitva áll nekünk, mint ellenünk.

H. Sáfrány Péter.

Nehány szó a m.-túri lelkészválasztási ügyben.

E becses lap legközelebbi számában „Egy lelkész“ aláírással, egy oly cikk jelent meg, mely a heves-nagykunsági ref. egyházmegyét, illetve annak közgyűlését s még inkább lelkészi karát határozottan elítéli azon körgyűlési végzés és lelkészi nyilatkozat miatt, mely a már nagyon is ismert Turgonyi-féle ügyben — szemben a főt. egyházker. közgyűlés ítéletével — hozatott és tétetett.

Nem czélok e cikk minden soraira részletesen válaszolni. Mert, hogy pl. Szilassy és társai vajjon helyesen, jogszerűen és méltán nevezték-e a T.L. mellett buzgólkodó egyháztagokat „elvakított tömegnek,“ ezt, azt hiszem, sem az én t. „egy lelkész“ társam, sem én egyáltalában nem tudhatjuk. Ezt csakis az tudhatja biztosan, a ki a tűzhöz közelebb, sőt épen mellette van; a ki az egyes embereket színről-színre ismeri, és tudja, hogy miféle indokok vezeték azokat, szóval a ki a helyi körülményekkel teljesen ismerős. Én tehát, bár a tűzhelytől színtén „távoli szemlélő“ vagyok, nem meraém „mély sajnálatomat kifejezni vagy épen ítéletet mondani egy oly tárgyban, a melyről positive semmit nem tudok. — Lehet ugyan, hogy a t. „egy lelkész“ társnak positiv tudomása van mindarról, a mi M.-Túron történik, hanem hát szerintem, a már megejtett lelkészválasztás, a hol csaknem 3000 választó közül csakis 276, mondd kétszázhetvenhat szavazott — és pedig nem az intelligencia köréből — T. L.-ra, mégis aligha a t. „egy lelkész“ társ, hanem sokkal inkább a Szilassy és társai kifogásolt kifejezése helyessége mellett bizonyít. No de a miú mondám, én minden sorára a jelzett cikknek nem akarok válaszolni, hanem igenis néhány szót akarok mondani azon hármassal pontra, melylyel a t. lelkész-társ ur indokolja a maga „csudálkozását és nagy fájdalmát“ a heves-nagykunsági egyházmegyei közgyűlés szóban levő határozatát illetőleg, s melyek alapján végre egyházi életünk organismusában „körtünetnek“ nevezi és tekinti ama határozatot.

Mivel indokolja tehát csudálkozását és nagy fájdalmát?

1-ször azzal, hogy „nagy következtelenségbe esett önmagával a heves-nagykunsági egyházmegye, midőn fentebbi határozatát hozta, mert hiszen még 1876-ban maga a heves-nagykunsági egyházmegyei törvényszék ítélete csak annyit foglalt magában, hogy T. L. m.-túri lelkész hivatalától véglegesen elmozdítottatik, de azon egyházon kívül más egyházba leendő megválasztása megengedett.“ Igaz, hogy a törvényszéki ítélet csak ennyit foglalt magában, csakis ennyit mond; de kérdelem, vajjon többet foglalt, többet mond-e mostani határozatában az egyházmegyei közgyűlés, midőn utasításul adja az esperestnek, hogy T. L.-nak M.-Túrra leendő esetleges megválasztása esetében a consensust tagadja meg? Hát következtelenség-e ez? Nem. Sőt szerintem határozottan

ez a következetesség, és bármit határozott volna is más-képen az egyházmegyei közgyűlés: az lett volna a következetlenség. Szerintem csakis az lehetne itt a méltó kérdés, hogy quo jure határozott e tárgyban az egyházmegyei közgyűlés? De erre igen egyszerű a felelet. Oly jogon t. i. mint a mily jogon kegyelmezett az egyházker. közgyűlés. Ha hiba van: itt keresendő. Összezavarták, példátlanul összezavarták a törvénykezési és közigazgatási hatóságok jogkörét. Törvénykezési dologban, melyet pl. az egyházker. törvényszék mint legfelsőbb hatóság elintézt: mi joga az egyh. ker. közgyűlésnek? ki bizonyítja be, hogy eddig legalább valaha az egyházkerületi törvényszék ítélete felett még fensőbb hatóság lett volna a közgyűlés? Elkülönítve volt eddig e kettő egymástól s most honnan a közgyűlés joga bíraskodni nem közigazgatási hanem törvénykezési dologban? De megtette a hibát . . . s ha megtette nem a heves-nagykunsági egyházmegye kárhóztatandó, hogyha a törvényszéki tárgyat a közgyűlés elibe vitte, és ha mint egyházmegyei törvényszék újból már nem nyilatkozhatott a kérdéses tárgyban: követe a superintendenciát, közgyűléssileg nyilatkozott és határozott olyan szellemben, a mint — mint törvényszék — ítéletét hozta legelsőbbben. Következetenről tehát itt, szerintem, szó sem lehet.

A mi pedig azon kérdést illeti, hogy „ha már oly nagy az egyh. megyei lelkészi kar önbecsérzete, hogy szolgatársi viszonyba nem léphet oly egyénnel, mint T. L., miért engedte meg, vagy legalább nem kifogásolta azon ítélet meghozatalát? akkor rögtön fel kellett volna szólalnia“ stb.; erre is igen könnyű és természetes a felelet. Azért, mert a h.-n.-kunsági egyházmegyei lelkészi kar nem hitte és 4 év mellette bizonyít, hogy egyházmegyéjében bárhol is megválasztassék egy oly egyén, a ki úgy az egyházmegyei, mint az egyházker. törvényszék által oly sok és sújtó bűnök miatt lett elítélve; de nem hitte azt sem, hogy legyen oly lelkész, a ki olyan helyen sőt épen azon egyházban kívánna is megválasztatni, a hol önmaga által is beismert hibáit, sőt bűneit elkövette. Hát miért kellett volna akkor felszólalnia és tiltakoznia a lelkészi karnek? Miért sújtotta volna az elítéltet, még talán sújtóbb újabb ítélettel? De most már, miután ugyanazon hatóság által, melynek törvényszéke által elítéltetett, kegyelemből felmentetett az illető, és pedig biztos kilátásával annak, hogy épen oda fog megválasztatni, a hol elkövette azon hibákat, melyekért elítéltetett, szóval a kegyelmi ténynyel megválasztása is csaknem biztosnak mondható lett: hogy ne tiltakozott volna az egyházmegyei papság, mint erkölcsi testület ennek megtörténhetése ellen? hogy ne emelte volna fel szavát — támaszkodva az egyházkerületi törvényszék ítéletére, s hogy ne protestált volna collegialis viszonyba lépni egy oly egyénnel, a kit minden egyházi törvényszék elítélt s épen M.-Túron való működését pedig erkölcsi lehetetlenségnek nyilvánította? — Hát ezért kárhóztatandó vagy elítélendő a heves-nagy-kunsági papság? illetve azok, a kik nyilatkoztak? No, én egészen másképp gondolkozom. Mert én épen akkor „csudálkoz-nám“ és az okozna „nagy fájdalmat“, hogy ha egy oly testület, melynek tagjai a nép nevelői, vezérei, tanácsadói s minden tekintetben *példányképei* tartoznak lenni, másként tett és határozott volna.

2. Hivatolt cikkben ez mondatik továbbá: mi lelki-

pásztorok ünnepélyes eskütételünkkor lekötöztük magunkat, „hogy mindennemű eljárásunkban a fennálló egyházi törvényekhez és törvényes rendtartásokhoz alkalmazkodunk.“ — Teljesen igaz. De hát kérdelem: melyik *egyházi törvény* vagy melyik *törvényes rendszabály* az, melyet a heves-nagykunsági egyházmegyei közgyűlés megsértett? Valóban, ha valaki ki tudná mutatni azon *már meglevő* egyházi törvényt vagy rendszabályt, melyet nevezett közgyűlés a T.-féle ügyben hozott határozatával megsértett: úgy ez igen erős vád lehetne az egyházmegye és annak lelkészi kara ellen. De így, én az emelt vádnak semmi alapját sem látom s ugyanezért nem fogadhatom el helyesnek azon kifejezést sem, hogy az egyházmegye „megtagadta az engedelmességet.“ Az egyházmegyének *joga sőt kötelessége* öröködni a kebelbeli egyházak belbékéje és nyugalma felett. Ha azért, valamely egyházat illető olyan felsőbb hatósági végzés ellen — mely nem is egy már meglevő törvényen alapuló, hanem nagyon is kétes és minden esetre *vitatható* jogon szülemlett meg, de a mely végeredményében csak növeli a zavart, melyet bár a legnemesebb szándékkal lecsendesíteni akart, növeli az ingerültséget és az egyház és iskolák javát szíven viselő, azokra mindig készséggel áldozó egyháztagokat a közügyek iránt közönyössé teszi, melyeknek a jövőben szomorú következményeit kétségkívül az egyház és iskolák éreznék meg — mondom, ha egy ily szomorú és káros következményű végzés ellen az egyházmegye — mint a mely közelről és részletesen ismeri egyházainak viszonyait, felszólal és az érdekelt egyház javára hoz ítéletet: én azt hiszem, hogy az az egyházmegyei közgyűlés akkor *nem felmondja az engedelmességet*, hanem csak *jogát* gyakorolja és *kötelességét* teljesíti. Ez tehát, szerény nézetem szerint, nem „körtűnet“, nem is „sírás“, hanem sokkal inkább egy — az egyenletlenség, békétlenség és zavar s ezeknek következtében a vallás-erkölcsi élet lazultsága miatt — már-már sirjához közelgető egyház *sirbahüllésának megakadályozására* való nemes törekvés.

3. Végre, a harmadik pontot illetőleg, mely szerint annak, hogy a T. L. által üresen hagyott lelkészi állomás mindezeideig nem töltetett be, maga az egyházmegye, ennek „mulasztása, lanyhasága és elnézése“ az oka, mert bár az egyházkerületi közgyűlés még 1876-ban elhatározta s e határozatát 1879-ben is megújította, hogy az üresedésben lévő m.-túri lelkészi állomás okvetlenül töltsék be: az egyházmegye „semmi erélyt és határozott fellépést nem tanúsított ama végzés fogatosítására“ — rövid feleletem az, hogy a dolog épen nem így áll. S bizonyosságul csakis az egyházmegye jegyzőkönyveire utalok, melyekből kiki meggyőződhetik, hogy a heves-nagy-kunsági egyházmegye még sem nézte egészen „tétlenül“ a m.-túri papválasztás-ügyet; de sőt talán még többet is tett e tárgyban mint az egyházkerület, a mely 3 éven keresztül nézte, mintegy behuny szemmel a m.-túri zavart helyzetet, a helyett, hogy legmagasb tekintélyét latba vetette volna. Hát miért nem szólaltak fel azon idő alatt csak *egy egyháznak* engedelmessége miatt azok, a kik most *egy egyházmegyének* jogos és kötelességszerű határozatát az egyházkerület elleni merényletnek „a felsőbb hatóság iránti engedelmesség megtagadásának“ szeretnék keresztelni?!

De nem folytatom már tovább e bizony nem valami kellemes tárgyat, noha sokat, igen sokat lehetne még mon-

dani ebből kifolyólag. Csakis némi választ akartam adni ama hangzatos című cikkre „egy körtünet egyházi életünk organismusában“ s e válasz által, a nálamnál még távolibb szemlélőket óhajtottam a m.-túri ügyet illetőleg felvilágosítani, hogy annál helyesebben és igazabban ítélhessék meg, a némelyek által kifogásolt egyházmegyei végzést és lelkészi nyilatkozatot.

Egy másik lelkész.

Részletes válasz „Egy lelkész“ urnak.

A „Protestáns Hetilap“ 42-ik számában „egy lelkész“ ur behatólag foglalkozik a heves-nagykunsági ref. egyházmegyei közgyűlés 27/1880. sz. végzésével s bírálati közleményének 3-ik pontja alatt a heves-nagykunsági ref. egyházmegyét kötelességmulasztással vádolja! Azonban halljuk kétszer egyszeri szózatját: „Nem lehet figyelmen kívül hagyni azon mulasztás felemlítését sem, hogy a tiszántúli egyházkerület midőn nevezett ítéletet 1876. július havában meghozta, elrendelte volt: hogy a T. L. által üresen hagyott lelkészi állomás már azon év őszén okvetlenül töltessék be; 1879. nyári közgyűlésén ismét meújította ezen rendeletét, s ha ez végre lesz hajtva, mindezen keletlenségek és utóhatások elmaradnak. De ugy látszik, a mily készség és buzgalom fejtett ki az egyházmegye kebelében a tiltakozásra az egyházkerületnek legutóbbi határozata mint kegyelmi ténye ellenében: ép oly közömbösséggel viseltetett az egyházmegye az előbbi végzés irányában, semmi erélyt, és határozott fellépést nem tanusítván annak foganatosítására nézve; s télenül nézte, miként húzza halasztja évről-évre bizonyos ürügyek alatt egyes egyházközség a lelkészválasztás megejtését. Önmagát okolja tehát az egyházmegye, hogy lanyhasága és elnézése következtében ily alakulást vehetett ezen ügy.“

Ezek „egy lelkész“ urnak ipsissima verba.

Erős vád ez, közömbösség, erélytelenség, télenység, lanyhaság, elnézés, mindez egyházmegyénk szemére lobantva!

Nincs szerencsém tudni, hogy kibez van szerencsém, de azért egész tisztelettel szabadságot veszek magamnak — mint érdekelt — mint a vád alá helyezett egyházmegye egyik igénytelen tisztviselője kérdezni: miszerint egyházmegyénk kinyomatott jegyzőkönyvei részesülhetnek-e abban a szerencsében, hogy azokat egy lelkész ur átlapozgatja? És én szabadságot veszek magamnak arra is, hogy egy lelkész urat felmentsem a feleletadás terhe alól, s magam adom meg a feleletet, midőn kimondom: hogy jegyzőkönyveink eddigelé „egy lelkész“ ur kezeibe nem juthattak, s azokat teljességgel nem ismeri, mert ellenkező esetben *absolut lehetlenségnek* tartanám azt, hogy ugyanazon férfi, ki oly *correctséggel* viszi keresztül okoskodásait: jegyzőkönyveinket belkörü intézkedéseinket ismerve kötelességmulasztás vádjával terhelhetné egyházmegyénk kormányzó testületét!

A történelmi igazság érdekében szabad legyen egy rövid visszapiillantást vetni az ominosus ügy első drámája után beállott körülményekre; szabad legyen a mindenhol megengedett önvédelem szempontjából, nehogy egyházmegyénk — a rosszul informált közönség által in contumaciám — elmarasztaltassék: bizonyítási eljáráshoz folyamodni.

1876. július elején M.-Túron két lelkész volt, jelesen Gyikó János és Turgonyi Lajos. Ez utóbbi elmozdított

júliusban, azonban a ft. egyházkerület megengedte azt, hogy T. L. szept. 30-ig a parochián lakják s fizetést húzzon. — 1876. okt. 13-án meghalt Gyikó János, tehát két lelkészi hivatal jött üresedésbe.

T. L. helyére megválasztott 1876. oct. Baksay Sándor ur, s már-már teljesülni látszott a mezőtúri egyháznak azon hő óhajtása, miszerint egy oly országos celebritást nyerjen, a ki mig egy részről a népnek lelki atyja, másrésztől M.-Túr féltett kincsének, a gymnáziumnak szakértő inspectora legyen! — Baksay ur azonban a meghívásra tagadólag felelt.

1877. mártius 11-én megválasztott Lukács Dániel t.-igari ref. lelkész ur, ki egyszersmind eperest is.

Gyikó János özvegye 1877. apr. 30-ig a teljes papi fizetést élvezte, 1878. april 30-ig pedig a stolare kivételével — a papi fizetés hasonértékű felét. Ez azonban nem vitálta volna a dolgot, hogy a Gy. J. helye betöltessék. A mező-túri egyház azonban 1878-ban folyamodott az egyházmegye elkerülésével a ft. egyházkerületre, s az ügy az egyházmegyéhez utasítván az egyházmegye 24/1878. sz. a. követezőleg végzett: „Egyházmegyei közgyűlésünk méltó joggal megvárhatván azt, hogy a mezőtúri ref. egyháztanács — mint a kebelbeli legnépesebb egyházközség képviselő testülete — a törvényes rendszabályok tiszteletben tartása által is tündököljék, megbotránkozással értesül nevezett egyháztanácsnak semmi által sem indokolt törvénytelen eljárásáról, a mennyiben a lelkészválasztás tárgyában az egyházmegye, mint törvényileg jogosított első forum elkerülésével, közvetlen a legfőbb egyházi hatósághoz folyamodott: a mező-túri ref. egyháztanácsot ezen törvénytelen eljárásáért jegyzőkönyvileg megrovatni, s a fennálló törvények tiszteletben tartására végzésileg utasítani rendeli. A mi pedig a mező-túri ref. egyháztanács azon kérelmét illeti, miszerint a lelkészválasztás — az iskolákra való tekintet s az anyagi bajokból leendő kibontakozhatás végett — bizonytalan időre halasztassék el, egyházmegyei közgyűlésünk azon meggyőződésben lévén, hogy épen a mező-túri reform. egyháztanács által a választás elhalasztására nézve végzésileg felhozott indokok azok, a melyek az ürességben levő lelkészi hivatal betöltésének égető szükségét parancsolják: a mező-túri reform. egyház. 87/1878. sz. a. végzésében kifejezett kérelemnek — a lelkészválasztás elhalasztását illetőleg helyt nem adhat. — Nem adhat helyt egy oly egyházban, melyben egy oly fenkölt lelkü közbirtokosság lakozik, mely áldozatkészségével az iskolák anyagi szükségéről évszázadokon gondoskodott. — Nem adhat helyt az elhalasztási kérelemnek egy oly egyházközségben, melyben egy népes külváros lakosságának vallás-erkölcsi, népnevelési érdekei: még egy harmadik lelkészi állomás szervezését is elengedhetlenül igényelnék. — Ennélfogva a mezőtúri ref. egyháztanácsot — végzésileg az esperesi hivatal utján oda utasítani rendeli: miszerint az ürességben levő lelkészi hivatal betölté-éről haladéktalanul gondoskodjék.“

Ezen végzés a maga rendes utján a mezőtúri egyháztanácsal közöltetett.

Az 1879-ben tartott egyházmegyei közgyűlésen maga az esperes, mint a mezőtúri ref. egyháztanács elnöke ünnepélyesen bejelentette Túr nevében, miszerint az ürességben levő lelkészi hivatal a folyó egyházi évben be fog töl-

tetni. Ezen ígérettel szemben, mely egy esperest-lelkész elnök ajkairól hangzott el, egyéb nem történhetett mint az, hogy az ígéret beváltása elváratik.

1880-ban márczius hóban tartott rendkívüli egyházmegyei közgyűlésen a világi elnökség formászerűleg interpelláltatott — az esperest jelen nem lévén a gyűlésen — a mezőturi lelkészválasztási ügy mibenlétét illetőleg. — Következett július és a mi ezután történt tudja mindenki.

Az egyházmegye nem volt tehát *közömbös* — *tétlen* stb. Hogy *acrioribus suppliciis* nem lépett fel contra ecclesiam perniciosam az igaz! De hát hol is vannak a repressaliák, melyek egy tractust eredményes eljárásra képesítenek? Mivel adjon súlyt egy tractus egy engedetlen egyház ellen hozott végzéseinek éppen lelkészválasztási kérdésnél?

Mező-Túron már nagyon is jól értenek a dologhoz: 1855—1866-ig harcolta már Túr a nemes harcot s 11 év leforgása után nem akkor választott lelkészt, midőn a tractus vagy superintendentia ráparancsolt: hanem igen akkor, a mikor érdekei már engedték, a mikor maga eljöttnek látta az időt, szóval a mikor maga akart! . . . Isten velünk!

Anonymus.

Falusi levelek.

XIII.

Vannak tárgyak, melyekről igen sokat lehet írni, és vannak emberek, kiknek hiába írunk, beszélünk igen sokat, még sem akarnak, vagy nem tudnak bennünket megérteni, a minek oka, azt hiszem, abban rejlik, hogy ellenvéleményükben elfogultan ragaszkodnak, és éppen azért csakis felületesen vizsgálják meg a hallott vagy olvasott tárgyakat. Ilyenformán vagyunk mi is Zs. S.-sal. Azonban óhajtsa szerint, bár sokat irhatnék válaszára, nem akarok újabb beszélgetésbe bocsátkozni s azon jogot, mely szerint mint megtámadott fél én zárjam be a vitát, csupán pár rövid észrevételre kívánom gyakorlani.*)

A 274. lap első hasábjára alatti megjegyzés személyeskedéssel vádol, holott bizonyára nem foglalkoztam nagyobb mértékben vele, mint ő velem, és teljes készséggel nyilvánítom, hogy sérteni éppen nem akartam, annyival inkább, mert elismeréssel tapasztalom azon nemes törekvését, mely szerint egyházunk ügyeinek irodalmilag is támogatója kíván lenni. Ha esetleg éppen Szoboszlót megróttam mulasztásaiért: mostani és ezutáni haladásáért szívesen meg is fogom dícsérni — ha érdemes lesz rá, s az érdem bizonyára főképpen azoké leendő, a kik haladásra tanítják és vezetik népet.

Igen fontosnak találom Zs.-nak azon megjegyzését, hogy az általam tervezett kivetés alapján a népesebb egyházakban bejött felesleg egyházi adót nincs joga az egyházmegyének, sőt még a *zsinatnak* sem elvenni, s hivatkozik egyházunk eddigi gyakorlatára, jogkörére. Megvallom e nézetnek *ezutánra* nem vagyok pártolója, mert a jövő magyar reformált egyházat nem óhajtom az eddigi férczelt alkotmányával és közigazgatással tartani fenn. Előnyére van-e egyházunknak, hogy más törvény van túl a Tiszán, más a Duna mellett, más egyházi közigazgatás ugyanazon terület egyházmegyéiben, sőt másnemű egyházi rend ugyanazon egy-

*) Reményilem Szerkesztő ur „Ugy legyen!” parancsát még e rövid észrevételekre felfüggeszti.

házmegye különböző egyházaiban? Egész alkotmányunk most csaknem névleges, részint a régi szervezetre, részint a gyakorlatra van építve. Mostani zsinati alkotmánytervezetünk is e kettős alapot használja fel, de azt hiszem, hogy azt minden előrelátó egyháztag csak is tervezetnek tekinti, melyet a zsinat lesz hivatva egyöntetűvé és alkalmazossá tenni, s a megállapított alkotmányban közigazgatási és törvénykezési szabályokat hozni. Ha már egy testületnek, a mely nemcsak egyes gyülekezetek, hanem egyes jogosult egyháztagok szavazati választásával alakított, joga van az egyház egyetemének alkotmányt szabni, törvényt hozni: azt hiszem, hogy akkor minden gyülekezetnek, sőt minden egyes egyháztagnak nemcsak saját érdekének határáig, hanem a közérdek terén is kötelessége engedelmessé válni, még ha szinte ez engedelmesség áldozathozatát követelne is. Rézszeiről nem óhajtok — pedig nagy szükségét látom — oly zsinatot, a melynek minden intézkedése kötelező ne lenne úgy az egészre mint egyesekre és a melyiknél egyes gyülekezetek szabnák meg az ügyek számát és határát. Én is tehát domesztikai tervezetemet keresztülvitelére nem a jelenlegi vagy ehhez hasonló egyházi viszonyokat, hanem a reményelt új szervezetet tekintettem alkalmasnak.

Rendkívüli szabadságu joggyakorlatnak tünteti fel Zs. azt, hogy 100—200 lélekkel bíró egyházaink éppen oly szavazattal bírnak mint az 5—6 ezer népességű egyházak. Tekintsük meg a polgári társadalmat, a melynek véleményünk szerint legnagyobb mérvben a reformáció adta a szabadság szellemét, nem oly szavazati jog van-e biztosítva egy 15 frt adót fizető polgárnak, mint azon főurnak, vagy főpapnak, a ki 50—60 ezer frt évi adót fizet? és éppen azon testület tagjainak választásánál, a melyik ország, birodalom sorsa, alkotmánya, törvénye felett dönt tanácskozáisaival. Azt hiszem, mi e szabadságnak örülhetünk és éppen ezzel vissza sem élünk. A mi pedig a püspök s más egyházi főhivatalnokaink választását illeti, igaz, hogy nevezett kis egyházaink a szavazati jog birtokában megvannak, de nem tudok reá példát, hogy szavazatuk döntött volna, sőt arra sem találunk példát, hogy valaha Debreczen óhajtsa ellenére lett volna az elnökség megválasztva és így a közügy érdekét az aránytalanul megosztott szavazati jog szabadsága sohasem veszélyeztette.

Legyen szabad még egy rövid nyilatkozatot tennem arra nézve, hogy Zs. 288. lap első hasábjára alatti megjegyzése felesleges, mert azzal teljesen egyetértek s tervezetemből senki sem bizonyíthatja azt be, hogy az a kegyes alapítványokat is megtámadná; tessék megolvasni a 262. lap második hasábját, hol világosan mondom, hogy *minden egyháznak belüggye az, miből fizesse a rá kivetett adót.* Ennyit kívántam megjegyezni a Zs. válaszára.

Sokszor tünődöm én is egyházi életünk jelenlegi szomorú helyzete felett, meglehet tévedek, de a tapasztalat azon meggyőződést érlelte bennem, hogy ennek egyik főoka a túlzott szabadság birtoka. Rajtunk bebizonyodott, hogy nem tudunk élni azzal, vagyis nagyon sokan visszaélnék vele. Nincs szerencsétlenebb állapot, mint a meggyőződés és lelki élet feletti erőszakos uralkodás, de ezután tehető bizonyára a szabadsággal élni nem tudás. Egy tekintet egyházi életünk folyamára, egyházi teher nagysága, aránytalansága, hátránya, választások kinövései, bel-

hivatalnokok panasza, szegénysége, üres templomok, valóságos közöny, szakadás, mondhatni majd mindezen bajnok oka a rosszul használt szabadság. És tudunk-e ezen bajok ellen határozottan sikerrel küzdeni? megvethetjük-e lelki erőnk a küzelemben alkotmányunk és törvényünk erős oszlopánál? feleljenek reá egyházi férfiaiuk. Ma ott állunk, hogy egyházi téren ki mit akar, azt cselekszik, csak akkor vonható kérdőre, ha eljárása polgári törvényekbe ütközik. Vallásszabadság törvény nélkül!

És mégis vannak, a kik a zsinattartást ellenzik. Ha soha egyházalkotmányunk keretében, vagy magyar reformált egyházunk negyedfélszázados multjában zsinat nem lett volna, most tartani kellene, tartani kell. Repülhetnek a zsinatellenzők képzelődés szárnyain ideális alkotmány felé, bámulum lelkök magas szárnyalását, szeretném követni őket a boldogabb tájra; de a való leköve tart és rólok nem hiszem bármily magasból tekintenek is alá, hogy magyar reformált egyházunk általános viszonyait ismernék. Sokszor küzdött szegény egyházunk jogainak védelmében, sokszor volt gyámola, sőt megmentője a szabadságnak: és ma ugy látszik, hogy a megvédett jog, megmentett szabadság birtokában hanyagoljuk el leginkább kötelességeink teljesítését. Nem értjük az idők jeleit!*)

S—s.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Meghívás. A dunántuli helv. hitv. egyházkerület a pápai főiskola érdemdús tanára *Tarcsy Lajos* tanári működésének félszázados évfordulója alkalmából Pápán, a főiskola nagy termében, 1880-dik évi november 5-én délelőtt 10 órakor **örömmünnepelet** rendez, melyre az ünnepeletnek tisztelőit és volt tanítványait tisztelettel meghívja

Pápán, 1880. okt. 23-án

a rendező bizottság.

A tizenötös katolikus ellenőrző bizottság október 2-ik napján 2-ik ülését megtartotta. A kiküldött bizottság az általa készített ügyrendet betérjesztette s az elfogadtatván, megerősítés végett ő felségéhez felterjesztett. — Ezen 2-ik gyűlésnek valóban érdekes mozzanata azon fontos nyilatkozat volt, melyet Sennyei Pál báró tett és melyhez a bizottság is hozzá járult mint a „Religió“ ban olvassuk. „E nyilatkozatban a nagy tekintélyű báró ur a bizottságot kiegészítő *ideiglenes* bizottságnak nevezvén, kimondta, hogy a bizottság az alapok és alapítványok jogi természetének nem praejudicial, hanem célját és határát az alapok *komoly* ellenőrzésében találja.“ A katolikus túlbuzgóságnak eddig olvasott nyilatkozatai után nagy meglepéssel fogadjuk a b. Sennyei Pál nyilatkozatát és ennek elfogadását. A túlbuzgók már abban is sérelmet láttak, hogy a képviselőház az alapok és alapítványok jogi természetének megvizsgálására bizottságot küldött ki s ime a tizenötös kath. ellenőrző bizottság a b. Sennyei nyilatkozatának elfogadása által maga üti reá a jogosultság bélyegét ama képviselőházi bizottság kiküldésére, s azok nézetére, kik amaz alapokat és alapítványokat nem tartották feltétlenül katolikusoknak.

A „Kölnische Zeitung“ az egyházi javak saecularisatiójáról eképe ír: „A magyarokat a pénzügyi viszonyok kedvezőtlen alakulása nem nagyon nyugtalanítja, mert általános a nézet, hogy a keleti kérdés megoldása az országtól még számtalan anyagi áldozatokat fog követelni s a pénzügyek rende-

zését a keleti kérdés megoldása előtt nem lehet várni. — Miután itt Magyarország létkérdésének eldöntéséről van szó, a pénzügyi szempontok annál kevésbé jöhetnek tekintetbe, mert szükség esetére még mindig fennmarad az 500 milliónyi értékű egyházi javak saecularisatiója; e rendszabály lehetőségessé fogja tenni azt, hogy Magyarország pénzügyi kötelezettségeinek teljesen megfelelhessen. A magas clérussal való béke kedvéért a hirlapok az egyházi javak saecularisatiójáról mélyen hallgatnak; de a közönség körében annál többet beszélnek erről s az említett rendszabályt kikerülhetetlennek mondják az esetre, mihelyt a keleti bonyodalmak új pénzbeli áldozatokat fognak követelni Magyarországtól. Nem is szenved kétséget, hogy az állam, hogy magán segíthessen a komoly veszedelem pillanatában ez eszközhöz fog nyulni, mert semmi más nem alland rendelkezésére.“ — A „Religió“ után.

Franciaországban a márcziusi rendeletek a nem engedélyezett congregatiók ellen irgalom nélkül hajtatnak végre. Okt. 18-án a karmeliták és barnabíták ellen kezdék azokat foganatosítani. A szerzetesek általában csak akkor hagyták el zárdáikat, midőn a kiküldött rendőrbiztosok kezeikkel azoknak vállát érintették annak jeléül, hogy különben erőszakal is kihurczoltatnak. Sajátságos, hogy a kiutasított szerzeteseknek alá kell írniük azon decretumot, mely őket Franciaországból kiutasítja. Ezen kiutasítási decretum foganatosítása alkalmával sajátságos episod fordult elő Montpelierben, melyet egy magyar politikai nagy lap távirata után közlünk: „Montpelierben a karmeliták kiűzése d. u. 2 órakor történt meg. Zsandárok és mérnökari katonák tartották a tömeget féken. Miután a zárdát a lelkészek nem akarták fölnyitni, felnyitotta azt egy lakatos. A papok tiltakoztak. A tömegben a köztársaságiak és egyházpártiak között csekély zivakodások fordultak elő, melyek azonban a nélkül, hogy elfogatások történtek volna, lettek kiegyenlítve. Ezen jelet után Montpelier püspöke teljes ornatusban, a püspöki süveggel és pásztorbottal a prefecthez ment és excommunicálta őt, mibe ez köszönettel nyugodott bele.“ Toulouseban a jezsuiták ellen ugyanekkor másodszor alkalmaztatott a kiutasítási decretum. Ezek szerint Guibert párisi érsek hasztalanul fenyegette a belügyminisztert a congregatiók kiűzéseért, okt. 7-iki levele nem hatott.

XII. Leo pápa ez évi szept. 30-án kelt encyclicájában elrendelte, hogy Cyrillusnak és Methodiusnak e két szláv téritőnek emléknappja jul. 5 én az egész róm. kath. egyházban megünnepelessék. Némely róm. kath. lapok szerint ez encyclicának célja az, hogy a római pápai szék tekintélye a legnagyobb részben a görök orthodox egyházhoz tartozó szlávokra kiterjesztessék; a „Germania“ pedig megjegyzi, miszerint ismeretes dolog, hogy a görög egyház mi y kevés képességgel bír a keresztyén erkölcsnek és műveltségnek ápolására és fentartására, és minél bonyolultabban alakulnak a viszonyok a Balkán félszigeten, annál inkább erősödik a meggyőződés, hogy a szlávoknak a schismától való elhajlása a keleti kérdés szerencsés megoldására és Oroszország mindég veszélyesebb befolyása megtörésére többet teend, mint diplomatiánk értekezletei és tervei.“ Boldog álomnak megjárja ezen okoskodás, de azok előtt kevés beccsel bír ez, a kik a görög keleti egyházba tartozó szlávoknak szívóságát s a római egyház iránti idegenkedését közvetlenül ismerik. — Sőt az Oroszországgal rokonszenvező szlávok általában a római pápát a szlávok ellensége gyanánt fogják fel s annak üdvét a görög orthodox egyházzal benső egységben keresik. — Nagyon természetellenes és a fejlődés törvényével benső ellenmondásban is áll azon feltevés, mert a görögkeleti egyház mindenütt nemzeti alkotmányos egyház, mely szabadsága körét inkább kiterjeszteni, mint megszoríttatni engedi, s aligha azt nem mondják a szlávok a pápa kaczerkodására: „Timeo danaos.“

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: *Joo István.*Főmunkatárs: *Tóth Sámuel.*

*) Tisztelt barátomtól bocsánatot kérek, hogy e cikkét mindedig ki nem adtam, de a „P. H.“ szüktere sokszor legjobb szándékunkban gátul szolgál.